
КУХАРЄВ ОЛЕКСАНДР ЄВГЕНОВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справ, Україна, м. Харків
e-mail: kukharyev@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-2086-9179

УДК 343.131.7/347.65

Застосування правових презумпцій у механізмі правового регулювання спадкових відносин

Досліджено застосування правових презумпцій у механізмі правового регулювання спадкових відносин. Обґрунтовано, що за своєю природою правова презумпція не є юридичним фактом – це прийом юридичної техніки, здатний разом з іншими елементами юридичного складу породжувати правові наслідки у вигляді переходу прав та обов'язків у порядку спадкового наступництва. Виокремлено дві групи правових презумпцій, що застосовуються у сфері спадкування. До першої групи належать припущення, закріплені безпосередньо у нормах книги 6 ЦК України (презумпція прийняття спадщини, презумпція відмови від спадщини). Другу групу становлять презумпції, що встановлюються іншими підгалуззями цивільного права (презумпція правомірності правочину, презумпція смерті, презумпція батьківства).

Ключові слова: спадкування, спадкові правовідносини, правова презумпція, припущення, фікція.

Постановка проблеми. Для виникнення юридичних наслідків в окремих випадках мають значення не лише реальні фактичні життєві обставини, а й законодавчо допустимі припущення про певні факти, що мають місце – правові презумпції. Останні, по суті, лише заміщають юридичні факти тоді, коли динаміка правовідносин очікує наяв-

ності факту, а реальна дійсність допускає прогалину.

В юриспруденції презумпція означає визнання того чи іншого факту достовірним доти, доки не буде доведено зворотнє. Правило, сформульоване у презумпції, перевірено попереднім досвідом, а тому точно відображає переважну більшість ситуацій, на які роз-

раховане, уможлиблюючи водночас врахування специфіки інших ситуацій шляхом спростування презумпції. Презумпція формується у правовій нормі на підставі загального припущення, що відображає природний порядок речей, а також закономірності суспільного життя, та свідчить про повторюваність різного роду явищ, процесів, подій.

Основна перепона динаміки цивільних правовідносин – права невизначеність і нестабільність через неможливість або складність достовірного встановлення того чи іншого факту. Тому саме у цивільному праві презумпціям відведена важлива регулятивна роль.

Як і в інших сферах, при спадкуванні широко застосовуються правові презумпції. Мета їх встановлення полягає у забезпеченні належного й своєчасного переходу прав та обов'язків у порядку спадкового наступництва, що охоплюється передусім інтересами спадкоємців. Важливо врахувати, що будь-яка правова презумпція змодельована законодавцем під конкретні правовідносини, а тому вона виявляє свої властивості з урахуванням специфіки тих відносин, в яких буде застосовуватися. В окремих випадках презумпції залишаються єдиним способом встановлення істини, виступаючи при цьому методологічним інструментом процесу правозастосування, фактично вони є формою відображення дійсності, що створюється внаслідок абстракції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фахової літератури, присвяченої правовим презумпціям, свідчить про невирішеність передусім питання щодо місця презумпцій у механізмі регулювання правових відносин,

що, очевидно, пов'язано зі з'ясуванням сутності цього явища. Так, О. С. Іоффе, М. Д. Шаргородський [1, с. 262], а пізніше – В. К. Бабаєв [2, с. 72] розглядають правові презумпції як юридичні факти. У свою чергу, В. А. Ойгензихт стверджує, що презумпція може вважатися правовою нормою, коли припущення становить зміст правової норми, а не є мотивом для її встановлення [3, с. 21]. О. А. Кузнецова пропонує розглядати цивільно-правові презумпції як засіб юридичної техніки та норму права [4, с. 231].

Серед інших спірних питань, що потребують дослідження в межах цієї статті, слід назвати поділ презумпцій на спростовні та неспростовні. Так, одна група учених визнає існування неспростовних правових презумпцій (В. К. Бабаєв [2, с. 46, 47], А. К. Фетисов [5, с. 18–21]), інша – категорично їх відкидає, переконуючи, що це суперечить логічній природі презумпцій через відсутність головної ознаки – вірогідності (В. А. Ойгензихт [3, с. 19–22, 36], М. Л. Давидова [6, с. 240, 241], Б. О. Булаєвський [7, с. 45–49]).

Питання використання правових презумпцій у відносинах спадкування не є новим, воно прямо чи опосередковано розглядалося такими ученими, як В. К. Бабаєв, В. А. Ойгензихт, Б. О. Булаєвський, Л. В. Козловська, О. А. Кузнецова, І. М. Завгородня. Водночас можна констатувати відсутність єдиної позиції у визначенні видів презумпцій у зазначених правовідносинах. Зокрема, Л. В. Козловська спочатку виділяє такі презумпції у спадковому праві: презумпція законності виникнення прав, які переходять в порядку спадку-

вання; презумпція одночасної смерті осіб, які могли б спадкувати одна після одної, якщо вони померли під час спільної для них небезпеки; презумпція прийняття спадщини за умови проживання спадкоємця разом із спадкодавцем, малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами, а також особами, дієздатність яких обмежена [8, с. 77]. Однак далі одночасність смерті комморієнтів кваліфікується автором як фікція [8, с. 79].

Б. О. Булаєвський указує на дві правові презумпції у досліджуваній сфері – презумпцію прийняття спадщини та презумпцію смерті [7, с. 228–230].

Окремо виділяють презумпцію припустимої волі померлого Х. З. Піцик [9, с. 93] та М. А. Єгорова [10, с. 12, 13].

На думку І. М. Завгородньої, при вирішенні судами спадкових спорів застосовуються: презумпція прийняття спадщини, презумпція смерті, презумпція батьківства та презумпція неприйняття спадщини [11, с. 124–127]. О. Є. Блінков [12, с. 22] та Н. І. Остапюк окремо виділяють презумпцію універсального спадкового правонаступництва [13, с. 21].

Метою цієї статті є з'ясування місця правових презумпцій у механізмі правового регулювання спадкових відносин та визначення їх видів.

Виклад основного матеріалу. Видається правильним, що за своєю природою презумпція не є юридичним фактом, хоча й наділена властивістю породжувати певні правові наслідки. Юридичний факт традиційно визначається як обставина реальної дійсності, а не припущення, навіть визначене в правовій нормі. Правова презумпція

не є юридичним фактом, це лише судження, припущення про нього. Вона сконструйована у вигляді *моделі* правового явища та створює умови для функціонування юридичного факту. Презумпції виводяться із припущень, у той час як юридичні факти – з реальної дійсності. Саме відсутність певного юридичного факту породжує необхідність використання досліджуваного прийому юридичної техніки.

Важко погодитися і з розумінням презумпції як норми права, оскільки правова норма – це *форма втілення* відповідного припущення. Невипадково норма, що містить у своєму змісті презумпцію, має назву презумптивної норми.

На нашу думку, презумпція є прийомом юридичної техніки, припущенням про певний юридичний факт, здатне разом з іншими елементами юридичного складу породжувати правові наслідки у вигляді виникнення або зміни спадкового правовідношення. Слід погодитися з твердженням Б. О. Булаєвського, що пошук правової сутності презумпції має полягати в оцінці не самого припущення як такого, а результату його застосування, тієї юридичної конструкції, яка побудована на підставі цього припущення [7, с. 23, 24]. Важливо врахувати, що для настання правових наслідків наявності самої презумптивної обставини недостатньо. Лише в сукупності з іншими юридичними фактами відбуватиметься перехід прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємців.

Цілком очевидно, що будь-яка правова презумпція може бути спростована. Основним змістом презумпції є при-

пушення, що відображає природний порядок речей. Припущення трактується логікою як положення, що тимчасово приймається за можливо правильне, доки не буде встановлена істина. Способом встановлення істини в презумпції є доведення положення, що суперечить зробленому припущенню. Застосування законодавцем презумпції як техніко-юридичного прийому означає, що вона може бути спростована в процесі правозастосування. Неможливість спростувати певне правове припущення перетворює його на фікцію. Неспростовні конструкції, засновані на припущенні, презумпціями іменуватися не повинні.

Тож відправним для нас тут буде положення про спростовність правової презумпції як основної та визначальної її ознаки і, як наслідок, неможливість існування презумпцій неспростовних. Це означає, що закріплення презюмованого положення у правовій нормі завжди передбачає механізм його спростування.

На нашу думку, у сфері спадкування застосовуються правові презумпції двох груп. До першої групи належать припущення, що закріплені безпосередньо у нормах книги 6 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), а тому є спеціальними стосовно спадкових правовідносин. Відповідно другу групу становлять презумпції, які встановлюються іншими підгалуззями цивільного права, тобто мають щодо відносин посмертного наступництва загальний характер.

У книзі 6 ЦК ознаки прямого закріплення правових презумпцій можна віднайти стосовно прийняття спадщини. Згідно зі ст. 1268 ЦК спадкоємець має право прийняти спадщину або не при-

йняти її. Законом встановлено лише два способи прийняття спадщини – подання відповідної заяви нотаріусу (ст. 1269 ЦК) або постійне проживання разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини (ч. 3 ст. 1268 ЦК). Крім того, у ч. 4 ст. 1268 ЦК передбачено, що малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, *вважаються* такими, що прийняли спадщину, крім випадків відмови від неї.

Таким чином, у частинах 3, 4 ст. 1268 ЦК міститься **правова презумпція прийняття спадщини**, зміст якої становить припущення про те, що певні спадкоємці вважаються такими, що прийняли спадщину, без спеціального волевиявлення про це. Тобто закон моделює поведінку особи таким чином, нібито вона вчинила дії, спрямовані на прийняття спадщини, хоча фактично спадкоємець лише проживав разом із спадкодавцем, або є малолітнім, неповнолітнім, недієздатним, обмеженим у цивільній дієздатності. Причому застосування виділеної презумпції можливе за умови, що такі спадкоємці не відмовилися від прийняття спадщини в установленому порядку [11, с. 126].

Примітно, що презумпція прийняття спадщини встановлена не лише в інтересах спадкоємців, а й захищає права кредиторів спадкодавця. Це пояснюється тим, що спадкоємці з метою ухилення від виконання свого обов'язку в частині відповідальності за боргами спадкодавця, часто не звертаються до нотаріуса з заявою про прийняття спадщини, що, у свою чергу, має наслідком незаведення спадкової справи.

Презумпція прийняття спадщини може бути спростована як особою, стосовно якої така презумпція встановлюється, так і іншим спадкоємцем. У першому випадку спростування презумпції здійснюється шляхом відмови від спадщини, у другому – запереченням факту спільного проживання спадкоємця із спадкодавцем або стану здоров'я спадкоємця на час відкриття спадщини. К. О. Ходирева сформулювала позицію про два способи спростування презумпції фактичного прийняття спадщини – відмова від спадщини та неприйняття спадщини [14, с. 198–199]. Така точка зору видається спірною, адже відмінність між відмовою від спадщини та її неприйняттям є незначною, і виражається передусім у спрямованості волі спадкоємця. У разі відмови від спадщини поведінка особи виражається в активних діях (подання відповідної заяви) та явно свідчить про небажання приймати спадщину. Неприйняття ж спадщини характеризується пасивною поведінкою спадкоємця, а небажання стати правонаступником померлого виражається опосередковано. Крім того, неприйняття спадщини не може застосовуватися до малолітніх, неповнолітніх, недієздатних та обмежених у дієздатності спадкоємців. Отже, об'єктивних причин для виділення двох самостійних способів спростування презумпції прийняття спадщини не вбачається.

Відповідно до ч. 1 ст. 1272 ЦК якщо спадкоємець протягом строку, встановленого ст. 1270 ЦК, не подав заяву про прийняття спадщини, він *вважається* таким, що не прийняв її. Наведена норма дозволяє виділити *презумпцію від-*

мови від спадщини. Виділена презумпція сконструйована за спрямованістю волі спадкоємця: якщо останній не вчинив дій, які б свідчили про намір прийняти спадщину, припускається, що спадкоємець не бажає отримувати спадкове майно, тобто фактично відмовляється від нього. У даному випадку відмова від спадщини – положення, умовно прийняте за істину. Наведене припущення встановлене в законі з метою забезпечення стабільності майнових відносин в інтересах інших спадкоємців, які в установленій законом строк прийняли спадщину та отримали свідоцтва про право на спадщину.

Презумпція відмови від спадщини може бути спростована за допомогою механізму надання спадкоємцеві додаткового строку, достатнього для подання ним заяви про прийняття спадщини. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати відповідну заяву нотаріусу або в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини. За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Слід вказати, що Б. О. Булаєвський ставить під сумнів існування презумпції відмови від прийняття спадщини, оскільки припущення про прийняття спадщини та припущення про відмову від її прийняття можуть бути засновані на одних і тих самих юридичних фак-

тах. На цій підставі він робить висновок про пріоритетність прийняття спадщини стосовно відмови від її прийняття, адже меті спадкування більшою мірою відповідає перше припущення. Так, прийняття спадщини, з одного боку, сприяє упорядкуванню режиму спадкового майна, з другого – охороняє майнові інтереси спадкоємців – членів сім'ї померлого. У свою чергу, припущення про відмову від прийняття спадщини має наслідком лише певне упорядкування режиму спадкового майна, але жодних інтересів осіб, близьких до померлого, не охороняє [7, с. 234–235].

На нашу думку, презумпції прийняття та відмови від прийняття спадщини не є взаємовиключними і можуть існувати паралельно у сфері спадкування. Будь-яка презумпція змодельована законодавцем під конкретні правовідносини, а тому виявляє свої властивості з урахуванням специфіки тих відносин, в яких вона буде застосовуватися, зокрема й поведінки учасників. Тобто визначене в законі припущення моделює поведінку суб'єкта правовідносин таким чином, щоб певна модель була максимально наближеною до реальної дійсності.

Таким чином, у книзі 6 ЦК містяться дві презумптивні норми, змістом яких є припущення про прийняття спадщини та про відмову від її прийняття.

Як зазначалося вище, правові презумпції, що використовуються у спадкових правовідносинах, можуть бути закріплені в інших підгалузях цивільного права. Враховуючи правову природу заповіту як одностороннього правочину, до відносин спадкування за заповітом застосовується **презумпція правомірності правочину**, зміст якої

становить припущення про те, що правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним (ст. 204 ЦК). Спростування презумпції правомірності правочину у зазначених відносинах здійснюється у двох випадках, передбачених у ст. 1257 ЦК. По-перше, заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним. По-друге, за позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі.

Відповідно до ч. 1 ст. 1220 ЦК спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою – так звана юридична смерть. Правило про оголошення фізичної особи померлою побудовано з урахуванням **презумпції смерті**, встановленої у ст. 46 ЦК. Зокрема, фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Презумпція смерті може бути спростована шляхом появи особи, оголошеної померлою. Згідно зі ст. 48 ЦК якщо фізична особа, яка була оголошена померлою, з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем перебування цієї особи або суд, що постановив рішення про оголошення її померлою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення суду про оголошення фізичної особи померлою.

У правовій доктрині склалося кілька позицій, що пояснюють природу юридичної смерті. Так, одні автори (наприклад, Б. О. Булаєвський [7, с. 230], І. В. Філімонова [15, с. 104, 105]) вважають, що оголошення особи померлою засновано на презумпції смерті, тобто є саме презумпцією. Інші ж вчені (О. М. Величко [16, с. 223], О. Ф. Черданцев [17, с. 311], М. Л. Давидова [6, с. 269]) доходять висновку, що оголошення громадянина померлим – фікція. Така дискусія цілком природна, адже і презумпція, і фікція – результати логіко-юридичного абстрагування, які вводяться до правової матерії у процесі нормотворення та правозастосування.

Уявляється справедливим, що *оголошення фізичної особи померлою* є за своєю правовою природою *презумпцією*. По-перше, відповідне припущення може бути спростоване шляхом скасування рішення суду про оголошення особи померлою. На відміну від презумпції, фікції не притаманна ознака спростовності. По-друге, слід вказати на ступінь істинності факту смерті. Переважна більшість учених одним із критеріїв розмежування презумпцій та фік-

цій називають ступінь істинності, сутність якого полягає в такому: презумпція вірогідним категоріям надає значення дійсних, у той час як юридична фікція визнає дійсним те, що є завідомо хибним. Отже, презумптивне положення відносно істинне, а фіктивне положення – від самого початку хибне. Настання смерті людини не що інше, як припущення з високим ступенем імовірності, враховуючи тривалу відсутність особи, а також відомостей щодо місця її знаходження. Таким чином, законодавець не вдається до застосування завідомо неіснуючого положення про смерть людини.

Крім того, за загальним правилом ст. 1261 ЦК до спадкоємців за законом першої черги належить дитина спадкодавця, зачата за життя спадкодавця та народжена після його смерті. Наведене положення зумовлене дією *презумпції батьківства*, суть якої зводиться до такого: дитина, яка народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу або визнання його недійсним, походить від подружжя (ч. 2 ст. 122 Сімейного кодексу України). Наслідком дії презумпції батьківства у відносинах спадкування є визнання новонародженої дитини спадкоємцем та закликання її до спадкування, що, у свою чергу, впливає на перерозподіл спадкових часток. У даному разі мова йде про «насцитурусів» (від лат. *nasciturus* – буквально – плід у череві матері). Застосування презумпції батьківства перешкоджає тому, щоб вже зачата дитина, чий батько помер до її народження, була усунена від спадкування. І особливо актуальним це правило стає у разі,

коли мати дитини також помирає під час пологів. Відомою є римська юридична формула «Nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur» (зачата дитина розглядається як така, що народилася, оскільки справа стосується її вигоди).

У тому разі, коли спадкодавцем складено заповіт без урахування інтересів новонародженої дитини, остання матиме право на обов'язкову частку у спадщині в порядку ст. 1241 ЦК. Спростувати дану презумпцію можливо шляхом встановлення походження дитини від іншої особи, відмінної від спадкодавця.

Окремі автори виділяють презумпцію батьківства насцитуруса [18, с. 496–498], хоча фактично застосовують у відносинах спадкування презумпцію батьківства, встановлену сімейним законодавством.

Вище вже наголошувалося на поширеній в юридичній літературі позиції щодо наявності презумпції припустимої волі померлого, зміст якої полягає у такому. Черговість спадкування за законом базується на презумпції, що в разі висловлення своєї волі спадкодавець залишив би спадкове майно найближчим особам, які за законом визначені в певні черги залежно від близькості родинних зв'язків за походженням, шлюбних відносин, усиновлення, надання утримання спадкодавцю та перебування на його утриманні. Законодавець будує абстрактну модель черговості без урахування особливостей конкретної сім'ї, що в певних випадках може суперечити істинній волі померлого [9, с. 93; 10, с. 12–13]. Утім таке правило стосовно припустимої волі за-

повідача не є презумпцією, оскільки докази зворотного в цій ситуації не передбачаються. У відносинах посмертного наступництва застосовуються або положення про спадкування за законом у разі відсутності заповіту, або положення про спадкування за заповітом, якщо заповідач зробив розпорядження на випадок своєї смерті.

В. А. Ойгензихт свого часу виділяв презумпцію одночасної смерті кількох осіб [3, с. 183, 184]. Як зазначено у ст. 1220 ЦК, якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому разі спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб. Такі особи називаються «комморієнтами» (*commorientes* – ті, що померли одночасно). На нашу думку, наведене положення за своєю правовою природою є фікцією. Це зумовлено тим, що термін «одночасність» розуміється як збігання точного часу, тобто дня, години, хвилини і в деяких випадках навіть секунди настання кількох подій (у вказаному нами випадку – смерті двох та більше осіб). Однак одночасність виступає при цьому як завідомо неіснуюча обставина, що допускає збіг у часі з точністю до секунди смертей осіб, які могли б спадкувати одна після одної. Очевидно, що одночасна смерть кількох осіб з такою хронологічною точністю зустрічається вкрай рідко.

Доцільність закріплення фікції одночасної смерті пояснюється тим, що встановити конкретний момент смерті (години, хвилини, секунди) в межах од-

нієї доби практично неможливо. Додамо до цього, що для спадкових правовідносин правове значення має саме день смерті, а не її точний час. Тому законодавець виходить із необхідності закріпити вказану фікцію, пов'язавши з нею відсутність спадкового наступництва між комморієнтами.

Досить часто в юридичній літературі за презумпцію приймаються звичайні логічні висновки, імперативні положення окремих правових норм. Як приклад можна навести пропозицію А. К. Фетисова виділяти презумпцію відумерлості спадщини [5, с. 18–21]. Примітно, що за радянських часів поширеною була позиція про існування презумпції права державної власності, яка застосовувалася в тому числі щодо відумерлого майна [19, с. 137, 141]. Аналіз ст. 1277 ЦК, що регулює порядок визнання спадщини відумерлою, не дає змоги визначити, яке ж саме припущення міститься в цій нормі. Чинне законодавство не дає підстав для таких висновків, адже відумерла спадщина має перейти у власність територіальної громади за певною процедурою на підставі судового рішення, а не стає власністю автоматично.

Висновки. За своєю природою правова презумпція не є юридичним фактом, це лише судження, припущення про нього. Вона сконструйована у вигляді моделі правового явища і створює умови для функціонування юридичного факту. Презумпція є прийомом юридичної техніки, здатним разом з іншими елементами юридичного складу породжувати правові наслідки у вигляді переходу прав та обов'язків в порядку спадкового наступництва. Спростованість є визначальною ознакою всіх правових презумпцій, у зв'язку з чим заперечується існування неспростованих презумпцій.

У спадкових правовідносинах застосовуються правові презумпції двох груп. До першої групи належать припущення, що закріплені безпосередньо у нормах книги 6 ЦК (презумпція прийняття спадщини, презумпція відмови від спадщини). Другу групу становлять презумпції, які встановлюються іншими підгалузями цивільного права (презумпція правомірності правочину, презумпція смерті, презумпція батьківства). Отже, положення про одночасність смерті комморієнтів не є правовою презумпцією, а має фіктивний характер, тобто є фікцією.

Список використаних джерел

1. Иоффе О. С. Вопросы теории права / О. С. Иоффе, М. Д. Шаргородский. – М. : Госюриздат, 1961. – 380 с.
2. Бабаев В. К. Презумпции в советском праве / В. К. Бабаев. – Горький : ГВШ МВД СССР, 1974. – 124 с.
3. Ойгензихт В. А. Презумпции в советском гражданском праве / В. А. Ойгензихт. – Душанбе : Ирфон, 1976. – 190 с.
4. Кузнецова О. А. Презумпции в гражданском праве / О. А. Кузнецова. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 347 с.
5. Фетисов А. К. Неопровержимые презумпции в праве / А. К. Фетисов // Юрист. – 2005. – № 6. – С. 18–21.

6. Давыдова М. Л. Юридическая техника: проблемы теории и методологии : монография / М. Л. Давыдова ; ГОУ ВПО «ВолГУ». – Волгоград : Изд-во ВГУ, 2009. – 318 с.
7. Булаевский Б. А. Презумпции как средства правовой охраны интересов участников гражданских правоотношений : монография / Б. А. Булаевский. – М. : Ин-т зак-ва и сравнит. правоведения при Правительстве РФ : ИНФРА-М, 2014. – 240 с.
8. Козловська Л. В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія / Л. В. Козловська. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 448 с.
9. Піцик Х. З. Сучасні проблеми правового регулювання спадкування спадкоємцями за законом, що входять у першу чергу / Х. З. Піцик // Прикарпат. юрид. вісн. – 2012. – Вип. 2. – С. 86–95.
10. Егорова М. А. Внуки как субъекты наследственного права / М. А. Егорова // Наследственное право. – 2007. – № 2. – С. 12–15.
11. Завгородня І. М. Застосування презумпцій у спорах, що виникають із спадкових прав / І. М. Завгородня // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер. Право. – 2014. – Вип. 28, Т. 1. – С. 124–127.
12. Блинков О. Е. Наследование государственных наград, почетных и памятных знаков / О. Е. Блинков // Наследственное право. – 2010. – № 4. – С. 22–26.
13. Остапюк Н. И. Некоторые актуальные проблемы применения законодательства о наследовании с учетом новелл, введенных третьей частью Гражданского кодекса РФ / Н. И. Остапюк // Нотариус. – 2005. – № 3. – С. 18–23.
14. Ходырева Е. А. Способы опровержения презумпции фактического принятия наследства / Е. А. Ходырева // Вестн. Удмурт. ун-та. Сер. Экономика и право. – 2014. – Т. 24, вып. 4. – С. 197–201.
15. Филимонова И. В. Юридические фикции в праве России: история и современность : монография / И. В. Филимонова. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 376 с.
16. Величко О. М. Юридичні фікції в цивільному праві / О. Величко // Наукові записки : зб. наук. пр. – К., 2003. – Т. 22, ч. 2. – С. 221–223.
17. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в юриспруденции : монография / А. Ф. Черданцев. – М. : Норма : Инфра-М, 2012. – 320 с.
18. Сергеева Е. С. Презумпция отцовства насцитуруса / Е. С. Сергеева // Юрид. техника. – 2010. – № 4. – С. 469–498.
19. Венедиктов А. В. Гражданско-правовая охрана социалистической собственности в СССР / А. В. Венедиктов ; отв. ред. И. В. Павлов. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1954. – 267 с.

References

1. Ioffe, O. S., Shargorodskij, M. D. (1961). Voprosy teorii prava. Moscow: Gosjurizdat [in Russian].
2. Babaev, V. K. (1974). Prezumpcii v sovetskom prave. Gor'kij [in Russian].
3. Ojgenziht, V. A. (1976). Prezumpcii v sovetskom grazhdanskom prave. Dushanbe : Irfon [in Russian].
4. Kuznecova, O. A. (2004). Prezumpcii v grazhdanskom prave. Sankt-Peterburg: Jurid. centr Press [in Russian].
5. Fetisov, A. K. (2005). Neoproverzhimye prezumpcii v prave. Jurist, 6, 18–21 [in Russian].
6. Davydova, M. L. (2009). Juridicheskaja tehnika: problemy teorii i metodologii: Volgograd : Izd-vo VGU [in Russian].
7. Bulaevskij, B. A. (2014). Prezumpcii kak sredstva pravovoj ohrany interesov uchastnikov grazhdanskih pravootnoshenij. Moscow: Institut zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedenija pri Pravitel'stve RF : INFRA-M [in Russian].
8. Kozlovska, L. V. (2015). Teoretychni zasady zdiisnennia i zakhystu spadkovykh prav. Kiev: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
9. Pitsyk, Kh. Z. (2012). Suchasni problemy pravovoho rehuliuвання spadkuvannia spadkoiemtsiami za zakonom, shcho vkhodiat u pershu cherhu. Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk –Carpathian Law Gazette. Issue 2, 86–95 [in Ukrainian].

10. Egorova, M. A. (2007). Vnuki kak sub#ekty nasledstvennogo prava. *Nasledstvennoe pravo – Inheritance Law*, 2, 12–15 [in Russian].
11. Zavhorodnia, I. M. (2014). Zastosuvannia prezumpsii u sporakh, shcho vynykaiut iz spadkovykh pravovidnosyn [Application of presumptions in disputes arising from hereditary relations]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya Pravo – Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series: Law*. Issue 28, vol. 1, 124–127 [in Ukrainian].
12. Blinkov, O. E. (2010). Nasledovanie gosudarstvennykh nagrad, pochetnykh i pamyatnykh znakov [Inheriting State Awards, Badges of Honor and Memory]. *Nasledstvennoe pravo – Inheritance Law*, 4, 22–26 [in Russian].
13. Ostapjuk, N. I. (2005). Nekotorye aktual'nye problemy primeneniya zakonodatel'stva o nasledovanii s uchetom novell, vvedennykh tret'ej chast'ju Grazhdanskogo kodeksa RF. *Notarius*, 3, 18–23 [in Russian].
14. Khodyreva, E. A. (2014). Sposoby oproverzheniya prezumpcii fakticheskogo prinjatija nasledstva [Methods of rebutting the presumption of actually taken inheritance]. *Vestnik Udmurtskogo universiteta. Jekonomika i pravo – Bulletin of Udmurt University. Economics & Law*. Issue 4, 197–201 [in Russian].
15. Filimonova I. V. (2012). Juridicheskie fikcii v prave Rossii: istorija i sovremennost'. Moscow: Jurlitinform [in Russian].
16. Velychko, O. M. (2003). Yurydychni fiktsii v tsyvilnomu pravi. Naukovi zapysky: zb. nauk. pr. Kiev. Issue 22, 2, 221–223 [in Ukrainian].
17. Cherdancev, A. F. (2012). Logiko-jazykovye fenomeny v jurisprudencii. Moscow: Norma : Infra-M [in Russian].
18. Sergeeva, E. S. (2010). Prezumpcija otcovstva nasciturusa. *Juridicheskaja tehnika – Legal Technology*, 4, 496–498 [in Russian].
19. Venediktov, A. V. (1954). Grazhdansko-pravovaja ohrana socialisticheskoy sobstvennosti v SSSR. Pavlov I. V. (Ed.). Moscow : Izd-vo AN SSSR [in Russian].

Кухарев А. Е., кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры гражданского права и процесса Харьковского национального университета внутренних дел, Украина, г. Харьков

e-mail: kukharyev@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-2086-9179

Применение правовых презумпций в механизме правового регулирования наследственных отношений

Исследовано применение правовых презумпций в механизме регулирования наследственных отношений. В работе обосновано, что по своей природе правовая презумпция не является юридическим фактом. Презумпция является приемом юридической техники, способным вместе с иными элементами юридического состава породить правовые последствия в виде перехода прав и обязанностей в порядке наследственного преемства. Выделены две группы правовых презумпций, применяющихся в сфере наследования. К первой группе относятся предположения, закрепленные непосредственно в нормах книги 6 ГК Украины (презумпция принятия наследства, презумпция отказа от наследства). Соответственно вторую группу составляют презумпции, которые устанавливаются другими подотраслями гражданского права (презумпция правомерности сделки, презумпция смерти, презумпция отцовства).

Ключевые слова: наследование, наследственные правоотношения, правовая презумпция, предположение, фикция.

Kukharyev O. Ye., Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of Department of Civil Law and Procedure, Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine, Kharkiv
e-mail: kukharyev@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-2086-9179

Application of Legal Presumption in Mechanism of Legal Regulation of Hereditary Relations

The article deals with the research of legal presumption application in the mechanism of legal regulation of hereditary relations. The paper grounds that a legal presumption is not a jural fact according to its nature. There are two groups of legal presumptions, applied in succession. It is designed in the form of a legal phenomenon model and it creates the conditions for jural fact functioning. The presumption is a method of legal technique, which is able together with the other elements of facts set to cause legal consequences in the form of transfer of rights and obligations in the order of inheritance continuity. It is stressed out that refutability is a determining feature of all legal presumptions, thus the existence of conclusive presumption is rebutted

The first group includes presumptions allocated in the provisions of the 6th book of the Civil Code of Ukraine (presumption of inheritance acceptance, presumption of inheritance renunciation). Correspondingly, the second group is the presumptions, established by the other civil law subdomains (presumption of transaction lawfulness, presumptive death, presumption of paternity).

Key words: inheritance, hereditary relations, legal presumption, assumption, fiction.